

## SPIS TREŚCI

|                                                                                       |           |
|---------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Wykaz skrótów .....</b>                                                            | <b>11</b> |
| <b>Wykaz powołanych aktów prawnych.....</b>                                           | <b>15</b> |
| <b>Od autorów.....</b>                                                                | <b>21</b> |
| <b>Rozdział 1</b>                                                                     |           |
| <b>Zagadnienia wstępne (<i>Wojciech Brzozowski</i>) .....</b>                         | <b>25</b> |
| 1. Prawo podmiotowe i pojęcia pokrewne .....                                          | 26        |
| 2. Prawa i wolności .....                                                             | 29        |
| 3. Idea praw człowieka .....                                                          | 31        |
| 4. Generacje praw człowieka .....                                                     | 33        |
| 5. Podmioty praw człowieka .....                                                      | 35        |
| 6. Adresaci praw człowieka .....                                                      | 39        |
| 7. Granice i ograniczenia praw człowieka.....                                         | 41        |
| 8. Efekt mrozący .....                                                                | 46        |
| 9. Derogacja zobowiązań z zakresu praw człowieka .....                                | 47        |
| 10. Prawa człowieka a rządy prawa .....                                               | 48        |
| <b>Rozdział 2</b>                                                                     |           |
| <b>Krajowy system ochrony praw człowieka i obywatela (<i>Marcin Wiącek</i>) .....</b> | <b>51</b> |
| 1. Uwagi wstępne .....                                                                | 52        |
| 2. Sądy.....                                                                          | 52        |
| 3. Trybunał Konstytucyjny .....                                                       | 61        |
| 4. Trybunał Stanu .....                                                               | 67        |
| 5. Rzecznik Praw Obywatelskich i inne organy rzecznikowskie.....                      | 69        |
| <b>Rozdział 3</b>                                                                     |           |
| <b>Regionalne systemy ochrony praw i wolności (<i>Adam Krzywoń</i>).....</b>          | <b>75</b> |
| 1. Uwagi wstępne .....                                                                | 76        |
| 2. Europejski system ochrony praw i wolności – Rada Europy .....                      | 76        |
| 2.1. Rada Europy .....                                                                | 76        |

|                                                                                                              |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 2.2. Europejska Konwencja Praw Człowieka .....                                                               | 78  |
| 2.3. Ewolucja mechanizmów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.....                                         | 79  |
| 2.4. Prawa i wolności zagwarantowane w Europejskiej Konwencji Praw<br>Człowieka oraz zasady przewodnie ..... | 81  |
| 2.5. Europejski Trybunał Praw Człowieka.....                                                                 | 86  |
| 2.6. Skargi międzypaństwowe oraz skargi indywidualne .....                                                   | 87  |
| 2.7. Postępowanie przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka .....                                          | 91  |
| 2.8. Wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.....                                                      | 93  |
| 2.9. Inne konwencje Rady Europy .....                                                                        | 96  |
| 3. Europejski system ochrony praw i wolności – Unia Europejska.....                                          | 99  |
| 3.1. Unia Europejska a prawa jednostki .....                                                                 | 99  |
| 3.2. Karta Praw Podstawowych .....                                                                           | 100 |
| 3.3. Przystępowanie Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw<br>Człowieka .....                      | 103 |
| 4. Pozaeuropejskie systemy ochrony praw człowieka .....                                                      | 105 |
| 4.1. System międzyamerykański .....                                                                          | 106 |
| 4.2. System afrykański .....                                                                                 | 106 |

## Rozdział 4

|                                                                              |            |
|------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Uniwersalny system ochrony praw człowieka (Wojciech Brzozowski) .....</b> | <b>109</b> |
| 1. U źródeł uniwersalnego systemu ochrony.....                               | 109        |
| 2. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka.....                                 | 113        |
| 3. Od Deklaracji do Paktów .....                                             | 115        |
| 4. Mechanizmy kontrolne Paktów .....                                         | 118        |
| 5. Inne traktaty w systemie ONZ .....                                        | 122        |
| 6. Nowe organy ochrony praw człowieka.....                                   | 124        |

## Rozdział 5

|                                                                                             |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Godność człowieka, prawna ochrona życia, zakaz maltretowania (Adam<br/>Krzywoń).....</b> | <b>127</b> |
| 1. Godność człowieka.....                                                                   | 127        |
| 1.1. Godność osobowa i godność osobowościowa.....                                           | 127        |
| 1.2. Cechy godności człowieka .....                                                         | 128        |
| 1.3. Socjalny wymiar godności człowieka.....                                                | 131        |
| 2. Prawo do ochrony życia.....                                                              | 132        |
| 2.1. Bezwzględny zakaz stosowania kary śmierci .....                                        | 132        |
| 2.2. Początek i koniec prawnej ochrony życia.....                                           | 134        |
| 2.3. Ograniczenia prawa do ochrony życia .....                                              | 137        |
| 2.4. Planowanie akcji z użyciem siły .....                                                  | 138        |
| 2.5. Ochrona życia przed atakami ze strony osób trzecich .....                              | 140        |
| 2.6. Proceduralny aspekt prawa do ochrony życia.....                                        | 142        |
| 3. Zakaz maltretowania .....                                                                | 143        |

|                                                                                  |            |
|----------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 3.1. Treść i podstawy zakazu maltretowania .....                                 | 143        |
| 3.2. Absolutny charakter zakazu maltretowania .....                              | 144        |
| 3.3. Test ścisłej konieczności użycia siły.....                                  | 145        |
| 3.4. Tortury .....                                                               | 148        |
| 3.5. Maltretowanie wynikające z warunków panujących w zakładach<br>karnych ..... | 149        |
| 3.6. Inne przypadki maltretowania.....                                           | 152        |
| <b>Rozdział 6</b>                                                                |            |
| <b>Wolność osobista i odpowiedzialność jednostki (Marcin Wiącek) .....</b>       | <b>155</b> |
| 1. Wolność osobista .....                                                        | 156        |
| 2. Zasada <i>ne bis in idem</i> .....                                            | 163        |
| 3. Zakaz karania bez podstawy prawnej .....                                      | 166        |
| <b>Rozdział 7</b>                                                                |            |
| <b>Prawo do sądu i rzetelnego procesu sądowego (Marcin Wiącek).....</b>          | <b>175</b> |
| 1. Treść i ograniczenia prawa do sądu .....                                      | 176        |
| 2. Uprawnienia składające się na prawo do sądu .....                             | 177        |
| 3. Postępowanie sądowe w sprawach karnych.....                                   | 186        |
| <b>Rozdział 8</b>                                                                |            |
| <b>Prawo do prywatności (Wojciech Brzozowski) .....</b>                          | <b>189</b> |
| 1. Źródła prawa do prywatności.....                                              | 190        |
| 2. Tożsamość człowieka .....                                                     | 192        |
| 2.1. Tożsamość rodzinna .....                                                    | 192        |
| 2.2. Tożsamość płciowa i orientacja seksualna.....                               | 195        |
| 3. Autonomia człowieka.....                                                      | 198        |
| 3.1. Płodność człowieka .....                                                    | 198        |
| 3.2. Autonomia informacyjna .....                                                | 201        |
| 3.3. Inne aspekty autonomii jednostki .....                                      | 206        |
| 4. Prawo do ochrony czci i dobrego imienia.....                                  | 208        |
| 5. Prawo do ochrony życia rodzinnego .....                                       | 210        |
| 6. Tajemnica komunikowania się .....                                             | 214        |
| 7. Nienaruszalność mieszkania .....                                              | 217        |
| <b>Rozdział 9</b>                                                                |            |
| <b>Wolność myśli, sumienia i religii (Wojciech Brzozowski) .....</b>             | <b>219</b> |
| 1. Konstrukcja prawna .....                                                      | 220        |
| 2. Przekonania podlegające ochronie .....                                        | 223        |
| 3. Czynności kultowe .....                                                       | 225        |
| 4. Symbole i ubiór religijny.....                                                | 228        |
| 5. Nauczanie religii i wychowanie religijne dzieci .....                         | 231        |

|                                                          |     |
|----------------------------------------------------------|-----|
| 6. Inne formy uzewnętrzniania przekonań religijnych..... | 234 |
| 7. Ochrona uczuć religijnych .....                       | 238 |
| 8. Status wspólnot religijnych i światopoglądowych ..... | 240 |

## Rozdział 10

|                                                                   |            |
|-------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Wolność wypowiedzi (Adam Krzywoń) .....</b>                    | <b>245</b> |
| 1. Uwagi wstępne .....                                            | 245        |
| 2. Indywidualny i zbiorowy aspekt wolności wypowiedzi .....       | 246        |
| 3. Forma i treść wypowiedzi .....                                 | 248        |
| 4. Wypowiedź polityczna oraz debata w sprawach publicznych .....  | 250        |
| 5. Wolność twórczości artystycznej i swoboda badań naukowych..... | 254        |
| 6. Autor wypowiedzi .....                                         | 256        |
| 7. Status osoby, do której odnosi się wypowiedź .....             | 257        |
| 8. Ograniczenia wolności wypowiedzi.....                          | 262        |
| 9. Wolność wypowiedzi a ochrona pamięci historycznej.....         | 267        |

## Rozdział 11

|                                                                 |            |
|-----------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Wolność zgromadzeń i zrzeszania się (Marcin Wiącek).....</b> | <b>271</b> |
| 1. Wolność zgromadzeń.....                                      | 271        |
| 1.1. Podstawy prawne i treść wolności zgromadzeń .....          | 271        |
| 1.2. Pojęcie i cechy zgromadzenia .....                         | 273        |
| 1.3. Wymóg pokojowości zgromadzenia.....                        | 275        |
| 1.4. Wolność organizowania zgromadzeń .....                     | 276        |
| 1.5. Wolność uczestniczenia w zgromadzeniach .....              | 281        |
| 2. Wolność zrzeszania się .....                                 | 283        |
| 2.1. Podstawy prawne i treść wolności zrzeszania się .....      | 283        |
| 2.2. Pojęcie i rodzaje zrzeszeń .....                           | 284        |
| 2.3. Ograniczenia wolności zrzeszania się .....                 | 285        |

## Rozdział 12

|                                                                   |            |
|-------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Zasada równości i zakaz dyskryminacji (Adam Krzywoń) .....</b> | <b>291</b> |
| 1. Podstawy prawne zasady równości i zakazu dyskryminacji.....    | 292        |
| 2. Treść zasady równości.....                                     | 294        |
| 3. Równość jako tzw. metaprawo .....                              | 299        |
| 4. Równość w stanowieniu prawa i w jego stosowaniu .....          | 300        |
| 5. Odstępstwa od zasady równości.....                             | 302        |
| 6. Równość kobiet i mężczyzn .....                                | 304        |
| 7. Zakaz dyskryminacji.....                                       | 307        |

## Rozdział 13

|                                                                      |            |
|----------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Wybrane prawa gospodarcze, społeczne i kulturalne .....</b>       | <b>311</b> |
| 1. Prawo do własności i innych praw majątkowych (Marcin Wiącek)..... | 312        |
| 1.1. Podstawy prawne i treść prawa do własności.....                 | 312        |

|                                                                      |            |
|----------------------------------------------------------------------|------------|
| 1.2. Ograniczenia prawa do własności.....                            | 313        |
| 1.3. Odebranie prawa do własności.....                               | 314        |
| 1.4. Ochrona praw majątkowych innych niż prawo do własności .....    | 315        |
| 2. Wolność działalności gospodarczej ( <i>Marcin Wiqcek</i> ).....   | 318        |
| 2.1. Podstawy prawne i treść wolności działalności gospodarczej..... | 318        |
| 2.2. Ograniczenia wolności działalności gospodarczej.....            | 320        |
| 3. Prawo do ochrony zdrowia ( <i>Marcin Wiqcek</i> ).....            | 322        |
| 3.1. Podstawy prawne i treść prawa do ochrony zdrowia.....           | 322        |
| 3.2. Uprawnienia składające się na prawo do ochrony zdrowia .....    | 324        |
| 4. Prawo do nauki ( <i>Wojciech Brzozowski</i> ).....                | 326        |
| 4.1. Treść i znaczenie prawa do nauki .....                          | 326        |
| 4.2. Zagadnienia szczegółowe .....                                   | 329        |
| 5. Prawo do kultury ( <i>Wojciech Brzozowski</i> ).....              | 330        |
| 6. Prawa pracownicze ( <i>Adam Krzywoń</i> ).....                    | 333        |
| 6.1. Podstawy prawne ochrony praw pracowniczych.....                 | 333        |
| 6.2. Praca i pracownik.....                                          | 334        |
| 6.3. Indywidualne prawa pracownicze .....                            | 335        |
| 6.4. Zbiorowe prawa pracownicze .....                                | 336        |
| 7. Prawo do zabezpieczenia społecznego ( <i>Adam Krzywoń</i> ) ..... | 337        |
| <b>Skorowidz .....</b>                                               | <b>343</b> |